

Amsterdam

WELKOM BIJ

bevrijdend
denken van
Spinoza
tot nu

georganiseerd door de
Amsterdamse Spinoza Kring (ASK) en de
Openbare Bibliotheek Amsterdam (OBA)

Het festival vindt plaats in vijf zalen op de 6e verdieping van OBA Oosterdok.
Het programma is gegroepeerd rond vier thema's:

- (1) Spinoza, toen en nu
- (2) Democratie en emancipatie
- (3) Religie en tolerantie
- (4) Kunst en het vrije woord

PROGRAMMA
zondag 3 november 2024

De thema's komen aan bod in de verschillende zalen. Op het programmaoverzicht geeft het nummer achter elk programmaonderdeel aan bij welk thema het hoort. De zalen zijn herkenbaar aan een schildering van Saskia Pfaeltzer, gebaseerd op de verschillende thema's. Dit wil niet zeggen dat in die zaal alleen dat thema aan bod komt.



De programmaonderdelen beginnen stipt op tijd en de zalen gaan een kwartier van tevoren open. Zaalcoaches heten u welkom en controleren de armbandjes.

Wanneer de zaal vol is zullen zij de deuren sluiten. Elk programma begint stipt op de aangegeven tijd, hierna kunt u de zaal niet meer betreden.

Op de volgende pagina vindt u een overzicht van het gehele festival. Daarna volgt per zaal meer informatie over het programma.



Bevrijdend denken in één oogopslag (zondag 3 november 2024)

	 Theaterzaal	 Forumzaal	 Rokin/Damrakzaal	 Prinsen/Keizerzaal	 Heren/Singelzaal
11.00 uur > inloop 10.45	Opening door locoburgemeester Marjolein Moorman				
12.00 uur > inloop 11.45	Debat 'Verleden en toekomst van de sociaaldemocratie', met Erik Jurgens, Gerdi Verbeet en Marjolein Moorman (2)	Debat 'Homo-emancipatie, hoe nu verder?', met Monique Doppert, Maaike Meijer en Bob van Schijndel (3)	'W.F. Hermans en de tolerantie van Amsterdam', interview met Arnold Heumakers (4)	'Democratie en desinformatie', lezing door Sjoerd de Jong (2)	'Spinoza in 30 minuten', stoomcursus door Karianne Marx (1)
13.15 uur > inloop 13.00 uur	'Hoezo Spinoza?', toneelvoorstelling van Harpert Michielsen (1)	'Theo van Gogh, 20 jaar na de moord', interview met biograaf Jaap Cohen (4)	'Waarom heeft Amsterdam Adriaan Koerbagh zo zwaar gestraft?', lezing door Bart Leeuwenburgh (3)	'Spinoza en zijn kring', lezing door Henri Krop (1)	'Spinoza's <i>Ethica</i> als inspiratiebron voor vrijmetselaars', lezing door Ton de Kok (3)
14.30 uur > inloop 14.15	Debat 'Het belang van Spinoza nu', met Han van Ruler, Pooyan Tamini Arab en Humberto Schwab (1)	'Ophef in de kunsten', lezing van Stine Jensen (4)	'Democratie versus rechtsstaat', lezing door Jamie van der Klaauw (2)	'Amsterdam's Liberalism and Its Limits', online lezing door Russell Shorto (Engels) (3)	'Appen met Spinoza', workshop van het Humanistisch Verbond (1)
15.45 uur > inloop 15.30	Debat 'Feminisme en vrouwenemancipatie', met Mineke Bosch, Hedy d'Ancona en Devika Partiman (2)	Gesprek 'De stad als ruimte voor verzet', met Justus Uitermark en Najah Aouaki (2)	'Humanisering door <i>socratic design</i> ', workshop van Humberto Schwab (2)	'Wat is vrijheid? Een persoonlijke zoektocht', lezing door Jan Bor (4)	'Geen vrijheid van meningsuiting, maar vrijheid om te filosoferen', lezing door Yoram Stein (1)
17.00 uur > inloop 16.45	Debat 'Hoe tolerant is Amsterdam nu?', met Jerry Afriyie, Lotfi El Hamidi en Emile Schrijver (3)	De Jonge Denkers over bevrijding en verbeelding, met Suzanna Kooijman, Alani Voogel en Wouter Dieleman (4)		'Het hopeloze achterhoedegevecht van het populisme', lezing door Marijn Kruk (3)	'Is Spinoza an Anti-Semite?', online lezing door Steven Nadler (Engels) (1)

Theaterzaal

Opening! 11.00–11.45 uur > inloop 10.45 uur

Na welkom door [Martin Berendse](#) (directeur OBA) en introductie [Rob Hartmans](#) (voorzitter ASK) wordt het festival officieel geopend door [Marjolein Moorman](#), locoburgemeester van Amsterdam.

12.00–12.45 uur > inloop 11.45 uur

Verleden en toekomst van de sociaaldemocratie

Ongeveer een eeuw lang was de sociaaldemocratie de dominante politieke kracht in Amsterdam en had zij ook grote invloed op Nederland. Hoe kwam dat, wat leverde het op, en heeft deze beweging nog een toekomst? Debat met [Erik Jurgens](#) (voormalig Eerste- en Tweede Kamerlid PvdA), [Gerdi Verbeet](#) (voormalig voorzitter Tweede Kamer) en [Marjolein Moorman](#) (PvdA-wethouder en locoburgemeester Amsterdam).

13.15–14.00 uur > inloop 13.00 uur

Hoezo Spinoza? Toneelvoorstelling van Harpert Michielsen

Een inventieve en speelse ontdekkingstocht door het leven en denken van Spinoza door acteur [Harpert Michielsen](#), die met deze voorstelling al veel succes heeft gehad en hier nog steeds mee op tournee is.

14.30–15.15 uur > inloop 14.15 uur

Het belang van Spinoza nu

Spinoza leefde in de zeventiende eeuw en had grote invloed op de Verlichting, maar heeft hij ons nu eigenlijk nog wel iets te zeggen? Welke elementen van zijn denken hebben nog altijd actualiteitswaarde? Onder leiding van [Yoram Stein](#) (filosoof en docent) gaan we hierover in gesprek met [Han van Ruler](#) (hoorleraar intellectuele geschiedenis Erasmus Universiteit Rotterdam en voorzitter van Vereniging Het Spinozahuis), [Humberto Schwab](#) (filosoof en fysicus) en [Pooyan Tamini Arab](#) (universitair docent religiewetenschappen Universiteit Utrecht).

15.45–16.30 uur > inloop 15.30 uur

Feminisme en vrouwenemancipatie

Als het gaat om maatschappelijke en politieke emancipatie hebben vrouwen in Nederland een lange weg afgelegd. Maar hoe staan we er nu voor, en wat zijn de grote uitdagingen voor hedendaagse feministen? Historicus en feminist [Mineke Bosch](#) (biograaf van Aletta Jacobs en auteur van een boek over de strijd voor het vrouwenkiesrecht) gaat hierover in gesprek met [Hedy d'Ancona](#) (oprichter Man-Vrouw Maatschappij en voormalig minister van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur) en [Devika Partiman](#) (directeur van stichting Stem op een Vrouw en auteur van *Het gaat toch om kwaliteit?*)

17.00–17.45 uur > inloop 16.45 uur

Hoe tolerant is Amsterdam nu?

Ten tijde van Spinoza was Amsterdam in vergelijking met de rest van Europa een zeer tolerante stad, maar hoe hangt de vlag er nu bij? Is tolerantie vaak niet een ander woord voor onverschilligheid, en zijn er überhaupt grenzen aan de tolerantie? Onder leiding van [Sarita Bajnath](#) (trainer sociale veiligheid en inclusie) debatteren we hierover met [Jerry Afriyie](#) (dichter, mensenrechtenactivist en mede-initiatiefnemer Kick Out Zwarte Piet), [Lotfi El Hamidi](#) (historicus en redacteur van NRC) en [Emile Schrijver](#) (hebraïst en algemeen directeur van het Joods Cultureel Kwartier).

Forumzaal

12.00–12.45 uur > inloop 11.45 uur

Homo-emancipatie, hoe nu verder?

De strijd voor gelijkberechtiging en acceptatie van homo's was lang en heftig, maar op zeker moment leek Nederland een voortrekkersrol te spelen. Inmiddels komt er echter vanuit allerlei richtingen weer een tegenbeweging op gang, terwijl de queergemeenschap veel diverser is geworden. [Monique Doppert](#), auteur van *Amsterdam, de roze geschiedenis*, gaat hierover in gesprek met homoactivist en politicus [Bob van Schijndel](#) en [Maaïke Meijer](#), feminist en emeritus hoogleraar genderstudies van de Universiteit van Maastricht.

13.15–14.00 uur > inloop 13.00 uur

Theo van Gogh, 20 jaar na de moord

Op 2 november was het 20 jaar geleden dat cineast, columnist en enfant terrible Theo van Gogh werd vermoord door een islamistische terrorist. [Jaap Cohen](#) publiceerde dit jaar *De bolle Gogh*, de vuistdikke, veelgeprezen biografie van de kleurrijke, luidruchtige en gecompliceerde filmmaker, die ook tedere kanten had. Hij wordt geïnterviewd door [Rob Hartmans](#)

14.30–15.15 uur > inloop 14.15 uur

Ophef in de kunsten. Over censuur en de grenzen van de vrijheid

'Grensoverschrijdend' lijkt tegenwoordig een negatief begrip te zijn, maar heel lang werd het verkennen en overschrijden van grenzen gezien als dé taak van kunstenaars. Kunst moest nieuw territorium ontdekken, verder kijken dan het oude en vertrouwde. Ophef werd gezien als dynamiek. Tegenwoordig staat ook dit ter discussie en lijkt er steeds minder te mogen. Lezing door [Stine Jensen](#), filosoof, schrijver en bijzonder hoogleraar publieksfilosofie aan de Erasmus Universiteit Rotterdam

15.45–16.30 uur > inloop 15.30 uur

De stad als ruimte voor verzet

Vanouds was Amsterdam een levendige politieke gemeenschap, met voldoende ruimte om in verzet te komen en alternatieve denkwijzen te ontwikkelen. Commercie en gentrificatie van het centrum hebben deze ruimte de afgelopen decennia sterk ingeperkt. Verzet en vernieuwing lijken nu vooral uit de buitenwijken te komen. Hoe zit dat, en onder welke omstandigheden kunnen verzet en nieuwe ideeën opbloeien. [Justus Uitermark](#), hoogleraar stedelijke geografie aan de Universiteit van Amsterdam, en [Najah Aouaki](#), econoom en grootstedelijk strateeg, gaan hierover met elkaar in gesprek.

17.00–17.45 uur > inloop 16.45 uur

De Jonge Denkers over bevrijding en verbeelding

De Jonge Denkers zijn filosofieleerlingen uit het voortgezet onderwijs die zich uitspreken over de actualiteit. Na een schrijfwedstrijd worden elk jaar zeven Jonge Denkers gekozen die aan allerlei evenementen en debatten meedoen. Enkelen van hen hebben in het verleden meegewerkt aan de jaarlijkse Spinozadag. Vandaag zullen [Suzanna Kooijman](#), [Alani Voogel](#) en [Wouter Dieleman](#) reflecteren over bevrijding en verbeelding. Ze lezen een column voor en gaan daarna met elkaar in gesprek onder leiding van [Floris Schleicher](#), filosoof en docent.

Rokin/Damrakzaal

12.00–12.45 uur > inloop 11.45 uur

W.F. Hermans en de tolerantie van Amsterdam

Wie denkt dat 'cancellen' een recent verschijnsel is, vergeet dat in de jaren tachtig de gemeente Amsterdam de beroemde schrijver W.F. Hermans officieel tot *persona non grata* verklaarde. Omdat hij zich niets had aangetrokken van de culturele boycot tegen het apartheidsregime in Zuid-Afrika was de schrijver niet meer welkom in zijn geboortestad. Wat waren de drijfveren van Hermans, had de gemeente misschien gelijk, en hoeveel vrijheid heeft een schrijver? Marcel Boon (bestuurslid ASK) spreekt hierover met historicus, essayist en Hermanskenner Arnold Heumakers.

13.15–14.00 uur > inloop 13.00 uur

Waarom heeft Amsterdam Adriaan Koerbagh zo zwaar gestraft?

De arts en filosoof Adriaan Koerbagh (1633-1669) was een vriend van Spinoza maar verkondigde denkbeelden die in sommige opzichten nog radicaler waren. Wat hij verkondigde ging de relatief tolerante Republiek veel te ver, waardoor hij een vroegtijdige dood stierf. Waarom was men zo op hem gebeten? Lezing van Bart Leeuwenburgh, universitair docent geschiedenis van de filosofie aan de Erasmus Universiteit Amsterdam en biograaf van Koerbagh.

14.30–15.15 uur > inloop 14.15 uur

Democratie versus rechtsstaat: een ongemakkelijke verhouding

Het begrip 'democratische rechtsstaat' wordt veelvuldig en vaak achteloos gebruikt, alsof die onlosmakelijk met elkaar verbonden zijn. Democratie gaat echter over de legitimering van macht, terwijl de rechtsstaat juist bescherming biedt tegen (willekeurige) macht. Sommige politici willen zelfs in naam van de democratie tornen aan de rechtsstaat. Tegelijkertijd is de rechtsstaat geen natuurverschijnsel maar de uitkomst van politieke ontwikkelingen. Over deze ongemakkelijke relatie gaat de lezing van Jamie van der Klaauw, universitair docent aan de Erasmus Universiteit Rotterdam.

15.45–16.30 uur > inloop 15.30 uur

Humanisering door socratic design

Socratic design is een door filosoof en fysicus Humberto Schwab ontwikkelde methode om op radicale wijze de (verborgen) veronderstellingen in onszelf en organisaties bloot te leggen en te bevragen. Veel ambtenaren van de gemeente Amsterdam hebben hiermee reeds kennisgemaakt en vandaag zal Humberto ons laten zien hoe het denken van Spinoza ons op weg kan helpen naar een 'deliberatieve democratie', waarin we onszelf bevrijden van innerlijke dwang. Aan deze workshop kunnen maximaal 40 mensen meedoen.

Prinsen/Keizerzaal

12.00–12.45 uur > inloop 11.45 uur

Democratie en desinformatie

In een democratie worden burgers verondersteld weloverwogen politieke keuzes te maken, gebaseerd op betrouwbare informatie. Vanouds spelen media dus een grote rol, maar de afgelopen decennia is het medialandschap drastisch veranderd. We worden overspoeld door informatie waarvan de herkomst vaak moeilijk te bepalen is, en die niet zelden (opzettelijke) desinformatie blijkt te zijn. Sjoerd de Jong, filosoof en redacteur van *NRC*, gaat in op de gevolgen hiervan voor onze democratie.

13.15–14.00 uur > inloop 13.00 uur

Spinoza en zijn kring

Spinoza was een oorspronkelijk en briljant denker, maar hij opereerde bepaald niet in een vacuüm. Hij vormde het middelpunt van een kring vrienden die zich met dezelfde vraagstukken bezig hielden, bepaalde ideeën soms verder uitwerkten en Spinoza's radicale denkbeelden verbreidden. Henri Krop, vertaler van de *Ethica* en emeritus hoogleraar Spinoza-studies aan de Erasmus Universiteit Rotterdam, belicht deze geestverwanten van Spinoza.

14.30–15.15 uur > inloop 14.15 uur

Amsterdam's Liberalism and Its Limits

In de zestiende en zeventiende eeuw werd Europa geteisterd door religieuze conflicten en godsdienstoorlogen. Voor de handel was dat ongunstig, zodat Amsterdamse kooplieden er niets voor voelden om tegenstellingen op de spits te drijven. Russell Shorto, auteur van de bestseller *Amsterdam. Geschiedenis van de meest vrijzinnige stad ter wereld*, laat in een online lezing zijn licht schijnen op deze combinatie van pragmatisme en tolerantie. (De lezing is in het Engels.)

15.45–16.30 uur > inloop 15.30 uur

Wat is vrijheid? Een persoonlijke zoektocht

Over wat dat is, vrijheid, zijn hele bibliotheken volgeschreven. Blijkbaar is het geen eenduidig begrip, en toch vindt iedereen het belangrijk en wordt het ontbreken van vrijheid als iets negatiefs ervaren. De bekende filosoof en publicist Jan Bor gaat niet alleen in op de theorie, maar neemt ons ook mee naar het Amsterdam van de jaren zestig, waar hij allerlei denkers en doeners ontmoette die het begrip in de praktijk probeerden te brengen.

17.00–17.45 uur > inloop 16.45 uur

Het hopeloze achterhoedegevecht van het populisme

Overall in Europa bonken rechtspopulisten op de poort van de macht of wisten zij zich al in het centrum van die macht te plaatsen. Tegelijk is hun ideologische project gedoemd. Wat verklaart deze paradox? En hoe kunnen progressieve krachten zich uit de retorische gijzeling van radicaalrechts bevrijden? Historicus en journalist Marijn Kruk, medewerker van onder meer *De Groene Amsterdammer* en *NRC*, publiceerde hierover onlangs het boek *Opstand*. Hij legt uit waarom hedendaagse populisten een achterhoedegevecht voeren.

Heren/Singelzaal

12.00–12.45 uur > inloop 11.45 uur

Spinoza in 30 minuten

Wie ooit onvoorbereid de *Ethica* opensloeg zal Spinoza vermoedelijk zien als een moeilijke en ondoordringbare denker. En sommige van zijn denkbeelden, bijvoorbeeld het ontkennen van de vrije wil, zijn contra-intuïtief. Toch is de kern van zijn filosofie heel helder en dus goed te begrijpen. In deze stoomcursus zal Karianne Marx, filosoof en docent van de cursussen van de Amsterdamse Spinoza Kring, duidelijk maken wat de essentie van Spinoza's denken is.

13.15–14.00 uur > inloop 13.00 uur

Spinoza's *Ethica* als inspiratiebron voor vrijmetselaars

Was Spinoza nu wel of geen atheïst? En maakt dat iets uit? Dat zijn denken, waarin het goede handelen centraal staat, een belangrijke inspiratiebron kan zijn voor mensen met uiteenlopende levensbeschouwingen, wordt uitgelegd door Ton de Kok, oud-officier der mariniers, oud-Tweede Kamerlid voor het CDA en voormalig docent godsdienstfilosofie.

14.30–15.15 uur > inloop 14.15 uur

Appen met Spinoza

Wat zou Spinoza vinden van een regering die alle problemen wijt aan vluchtelingen? Of van het klimaatprobleem, of van kunstmatige intelligentie? We kunnen het hem niet meer vragen, of toch wel? Met behulp van AI creëerde het Humanistisch Verbond onlangs een app waarmee we hem allerlei vragen kunnen stellen. In deze workshop verkennen we de mogelijkheden van deze app en kunnen we 'hem' allerlei grote en kleine levensvragen stellen.

15.45–16.30 uur > inloop 15.30 uur

Geen vrijheid van meningsuiting, maar vrijheid om te filosoferen

Tegenwoordig lijkt het (ongefilterd) spuien van een mening het hoogste goed, een vrijheid waaraan onder geen beding getornd mag worden. Spinoza ging het echter om de *libertas philosophandi*, de vrijheid om te filosoferen, om je eigen verstand te gebruiken. Het verschil tussen deze twee vrijheden is niet alleen van belang om Spinoza te begrijpen, maar is ook essentieel voor de toekomst van onze democratie. Lezing van filosoof, publicist en docent Yoram Stein, die in 2019 promoveerde op *Spinoza's Theory of Religion*.

17.00–17.45 uur > inloop 16.45 uur

Is Spinoza an Anti-Semite?

In zijn geschriften heeft Spinoza zich zo kritisch uitgelaten over het Jodendom dat hem regelmatig wordt verweten aan 'Joodse zelfhaat' te lijden. Nu zowel aan de linker- als rechterkant van het politieke spectrum het antisemitisme zijn giftige kop weer opsteekt, zou men zich de vraag kunnen stellen of Spinoza's denken munitie verschaft aan haat tegen Joden en het Joodse geloof. Steven Nadler – biograaf van Spinoza, Menasseh ben Israel, Descartes en Frans Hals – gaat in deze online lezing in op de verhouding tussen Spinoza en het Jodendom. (De lezing is in het Engels.)

Amsterdam: bevrijdend denken van Spinoza tot nu vindt plaats in de hoofdvestiging van de Openbare Bibliotheek Amsterdam (OBA).

Oosterdokskade 143, 1011 DL Amsterdam, 10 minuten wandelen van het Centraal Station van Amsterdam. De dichtstbijzijnde parkeergarage is Parking Centrum Oosterdok.

Het festival vindt plaats in vijf zalen op de **zesde verdieping** van de OBA.

Op deze verdieping kunt u zich aanmelden voor het festival. Na controle van uw ticket ontvangt u een armbandje dat toegang verschaft tot de verschillende zalen.

Op de zesde verdieping is tevens eten en drinken verkrijgbaar. In de directe omgeving van de OBA bevinden zich ook verschillende horecagelegenheden.

Het festival is, in samenwerking met de OBA, georganiseerd door de **Amsterdamse Spinoza Kring** (ASK), die zich sinds 2006 inzet voor het verbreiden van het gedachtegoed van Spinoza, het intellectuele boegbeeld van Amsterdam.

De ASK biedt cursussen over het denken van Spinoza aan en organiseert elk jaar rond zijn geboortedag (24 november) een Spinozadag. (Dit jaar in de vorm van dit festival).

Wanneer u op de hoogte wilt blijven van onze activiteiten kunt u zich op onze website aanmelden voor onze nieuwsbrief: **amsterdamsespinozakring.nl**.

U kunt ook donateur worden. Ga hiervoor naar amsterdamsespinozakring.nl/word-vriend

oba

Amsterdamse Spinoza Kring

Zaal schilderingen: Saskia Pfaeltzer (saskiapfaeltzer.nl)

Ontwerp: Eliane Beyer (josephplateau.nl)

